

УДК 159.923

Юрчинська Г. К.,

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: psyuniv@ukr.net

Грузинова К. М.,

студентка 2 курсу магістратури,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: kseniyagruzinova@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ З ПОБОЮВАННЯМ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються результати дослідження, присвяченого вивченню індивідуально-психологічних особливостей осіб з побоюванням професіоналізації. Встановлено, що високий рівень побоювання професіоналізації пов'язаний з емоційною нестійкістю, імпульсивністю й відособленістю. З'ясовано особливості побоювання професіоналізації на різних стадіях професійного становлення та залежність від чинника «досвід роботи за фахом».

Ключові слова: професіоналізація, професійне становлення, побоювання професіоналізації, індивідуально-психологічні особливості, досвід роботи.

The article is devoted to the research of individual-psychological features of the professionalization misgiving on personality level. The results of empirical research have shown connection between a high level of professionalization misgiving and emotional instability, impulsiveness and isolation. Differences in professionalization misgiving at different stages of professional development have been confirmed. The dependence of the professionalization misgiving on the factor of having work experience have been revealed.

Key words: professionalization, professional formation, professionalization misgiving, individual-psychological features, work experience.

Постановка проблеми. Явище побоювання професіоналізації можна вважати завадою успішного професійного становлення. Його дослідження є актуальним, своєчасним та значущим у контексті реформи освіти та вирішення державного завдання – забезпечення молодих фахівців першим робочим місцем.

У процесі професійного становлення важливого значення набуває формування професійної ідентичності, готовності до майбутньої практичної діяльності. У деяких студентів побоювання професіоналізації супроводжує процес пошуку першого робочого місця за фахом. Побоювання професіоналізації, згідно із нашим припущенням, можна вважати явищем, яке прямо не спричинює неуспіх в ході самоздійснення, однак може стати негативним чинником або бар'єром вдалого професійного становлення.

Актуальність даного дослідження полягає в можливості розробки дефініції «побоювання професіоналізації» особистості, виокремлення зв'язку певних особистісних рис з цим явищем, визначення впливу досвіду роботи на інтенсивність побоювання. Дослідження вищезазначеної тематики дозволяє конкретизувати індивідуально-психологічні явища, які впливають на професійне становлення молодих спеціалістів, і накреслити можливі шляхи усунення або мінімізації дії негативних чинників на життя особистості.

Стан розробленості проблеми. У руслі досліджень за даною тематикою соціальні страхи (зокрема – страх невдачі) розглядаються або як деструктивний чинник кар'єрного росту й професійного становлення (О. А. Тихомандрицька) [8], або як регулюючі чинники відповідальної поведінки особистості (Н. Н. Ярушкін) [13].

У публікаціях зі схожої тематики приділялася увага: проблемам зростання інтенсивності окремих видів соціальних страхів у сучасному суспільстві, їх поширеність серед студентської молоді. Зокрема, було помічено зростання страху невизначеності й невпевненості, неможливості знайти бажану роботу, відчуті розчарування в обраній професії тощо (А. В. Вожжова, О. А. Петровська) [3]. Приділялася увага дослідженню домінуючих соціальних страхів у студентів-психологів. Було визначено, що першокурсники більшою мірою, ніж випускники, схильні до підвищеної соціальної тривоги, частіше переживають соціальний страх в ситуаціях, коли їм доводиться бути в центрі уваги, під наглядом (О. А. Кондрашихіна, С. А. Медведева) [5]. Вивчався вплив страхів на професійне самовизначення, – було підтверджено гіпотезу про вплив переживання страху на вибір професії, шлях професійного становлення (І. І. Шафигулліна) [10]. Крім цього, продуктивними є: дослідження стосовно з'ясування феномену професіоналізації й професійного

становлення, зокрема, особливостей професійних деформацій особистості на різних етапах професіоналізації, визначення їх особливостей у психологів залежно від стажу роботи, визначення чинників, які упереджують розвиток професійної деформації – підтримання свого здоров'я, існування позапрофесійних інтересів, підвищення якості життя тощо (А. Б. Мудрик) [6]; виявлення визначальної ролі цінностей у ході професіоналізації, важливості розвитку аксіологічної сфери фахівця у період його професійного становлення й узгодження ціннісних орієнтацій особистості з етичними та професійними нормами спеціаліста (Ю. В. Романова) [7]; визначення бар'єрів професійного самовизначення залежно від рівня актуального страху на стадіях оптації та професійної підготовки особистості (Г. К. Юрчинська) [11]; вивчення професійної ідентичності як чинника професійного становлення студентів ВНЗ (Г. К. Юрчинська, О. А. Сердюк) [12].

На підставі вищенаведеного можна констатувати, що хоча й проводилися наукові пошуки, дотичні до проблематики побоювання професіоналізації особистості, але достатньої уваги й емпіричного обґрунтування дане явище не отримало.

Метою роботи є виявлення індивідуально-психологічних особливостей осіб з побоюванням професіоналізації.

Виклад основного матеріалу. Проблематику побоювання професіоналізації особистості ми пов'язуємо з проблемою існування і розвитку соціальних страхів. В обох випадках на перший план висувається соціальний компонент переживання страху, не пов'язаний безпосередньо з виживанням.

Слід зазначити, що поняття професіоналізації й професійного становлення використовуються як синонімічні й визначають цілісний безперервний процес становлення особистості фахівця, визначення свого місця в світі професій, самоактуалізації й професійної самореалізації, підвищення професійної компетенції, який починається з моменту вибору майбутньої професії та завершується тоді, коли особистість припиняє активну трудову діяльність (Є. Ф. Зеєр, Т. М. Траверсе) [4, 9].

Поняття побоювання визначають як суто людську форму переживання небезпеки, яка з являється на підставі аналізу ситуації, що виникла, зіставлення й узагальнення явищ і прогнозування ймовірності небезпеки або ступеня ризику. Побоювання також визначають як почуття сумніву, невпевненості, хвилювання або тривожність з приводу якоїсь майбутньої події (О. А. Чернікова) [2].

Поняття побоювання професіоналізації ми визначаємо як переживання невпевненості щодо можливості реалізації себе як професіонала й передбачення (що може як відповідати реальності, так і ні) малої

ймовірності успішного професійного становлення. Побоювання професіоналізації можна вважати багатоаспектним, цілісним утворенням, яке можливо ідентифікувати за непрямими емпіричними ознаками – певними психологічними особливостями особистості. Для визначення цих психологічних ознак нашу увагу було зосереджено на характеристиках, які властиві особистостям з успішною кар'єрою.

У більшості літературних джерел основними особистісними чинниками успішного кар'єрного зростання й вдалої професіоналізації вважають: прагнення до успіху, високу самоефективність, нонконформізм, інтернальний локус контролю, високу відповідальність, креативність, оптимізм, емпатійність, відкритість досвіду, здатність до рефлексії, активність, розвинений мотив афіліації тощо (О. О. Богатирьова, О. А. Тихомандрицька) [1, 8]. При виокремленні психологічних ознак побоювання професіоналізації особлива увага приділялась протилежним характеристикам, які можуть спричинити неуспіх у процесі професійного становлення. Таку позицію слід пояснити тим, що побоювання розглядається нами як феномен, який перешкоджає успішності кар'єрного зростання й професійного становлення. Отож слід, перш за все, визначити на особистісному рівні характеристики, які можуть бути основою для прояву побоювання професіоналізації і які можуть у подальшому стати причиною професійного неуспіху.

З метою визначення психологічних особливостей, завдяки яким побоювання професіоналізації може бути ідентифікованим, нами додатково проводилося опитування серед людей (28 респондентів), які досягли кар'єрного успіху й перебувають (або перебували) на керівних посадах, щодо поняття побоювання професіоналізації (респондентам пропонувалося визначити дане явище, перелічити його психологічні ознаки тощо). Після співставлення характеристик, виокремлених респондентами й визначених у процесі опрацювання літературних джерел, було визначено чотири основні характеристики побоювання професіоналізації: страх невдачі; низьку самоефективність; конформність; екстернальний локус контролю. Ці психологічні риси можна одночасно вважати як особистісним фундаментом прояву досліджуваного явища, так і маніфестаціями, що визначають індивідуально-психологічну специфіку його прояву. Саме побоювання професіоналізації можна вважати системною характеристикою на основі чотирьох виділених характеристик (страх невдачі, низька самоефективність, конформність, екстернальний локус контролю).

Також в рамках явища побоювання професіоналізації можна виокремити наступні складові прояву даного явища: емоційну (власне емоція побоювання), когнітивну (передбачення неуспіху) і поведінкову. Специфіка прояву побоювання професіоналізації в поведінці індивіда

може виявлятися: в постійному відкладанні прийняття важливих кар'єрних рішень; в орієнтації на зовнішні вказівки й поради найближчого оточення; у відчутті себе ні на що не здатним, скаргах на власну неспроможність; у фокусуванні психічної активності на остраху та власній неспроможності; у зниженій активності при побудові власного професійного життя тощо.

Після визначення сутності досліджуваного явища й виокремлення його характеристик постало питання про з'ясування індивідуально-психологічних особливостей осіб з побоюванням професіоналізації.

Дослідницьке припущення полягає в тому, що для осіб з високим рівнем побоювання професіоналізації характерними будуть консерватизм, ригідність поведінки, емоційна нестійкість. Саме ж побоювання актуалізується на стадії оптації й в кінці проходження стадії професійної підготовки (за Є. Ф. Зеєром) [4].

Припускається наявність залежності між рівнем прояву побоювання професіоналізації й наявністю досвіду роботи (за професійним спрямуванням або іншим). Наявність досвіду роботи може виступати додатковим позитивним чинником, що сприяє зменшенню інтенсивності побоювання через актуалізацію власних професійних знань та навичок, вдалого випробування професійних здібностей.

У ході дослідження використовувався наступний інструментарій: «П'ятифакторний опитувальник особистості» в адаптації А. Б. Хромова; авторська методика «Побоювання професіоналізації особистості» (К. М. Грузинова); а також методи статистичної обробки – кореляційний аналіз (коефіцієнт кореляції Пірсона), критерій Н-Краскала-Уолеса (SPSS 15.0).

Вибірка складалася з 99 осіб віком 15–22 років. В якості досліджуваних виступали студенти факультету психології, юридичного факультету та інститутів філології та міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка; учні Київської гімназії № 179. Дослідження проводилося у 2016 році.

Для з'ясування особливостей побоювання професіоналізації на різних стадіях професійного становлення особистості вся вибірка була поділена на три групи [3] (див. табл. 1 на с. 156):

- 1) особи, які знаходяться на стадії оптації (9 клас);
- 2) особи, які знаходяться на стадії професійної підготовки – професійна інтенсифікація (3 курс);
- 3) особи, які знаходяться на стадії професійної підготовки – професійна ідентифікація (4 курс).

Між трьома групами кількісний аналіз дозволив виявити наявність статистично значущих відмінностей за фактором «побоювання професіоналізації особистості» (0,048, при $p < 0,05$).

Таблиця 1

Особливості побоювання професіоналізації на різних стадіях професійного становлення особистості

Характеристика для порівняння – стадія професійного становлення	Групи досліджуваних			Значущість відмінностей за критерієм Н-Краскала-Уолеса
	Група 1 (стадія оптації, 9 клас), n=25	Група 2 (стадія професійної підготовки, 3 курс), n=34	Група 3 (стадія професійної підготовки, 4 курс), n=40	
<i>Середні значення</i>	45, 70	47, 32	54, 96	0,048

Як видно з табл. 1, найвищий рівень побоювання професіоналізації виявили студенти, які здобувають вищу освіту на 4 курсі професійного навчання; нижчі показники побоювання має група досліджуваних, які здобувають вищу освіту на 3 курсі професійного навчання; найнижчі показники мають досліджувані, які здобувають середню загальну освіту в 9 класі гімназії й знаходяться на стадії оптації.

Таким чином, найвищий рівень побоювання професіоналізації виявили студенти, які перебувають на стадії ідентифікації професійної підготовки (4 курс). Такий результат ми воліємо пояснити специфікою даного періоду професійного навчання: студент поступово здійснює перехід від власне професійної підготовки до входження у професію по завершенню професійного навчання, реального випробовування власних сил в професійному середовищі. Довід роботи за професійним спрямуванням значно зменшує інтенсивність прояву побоювання професіоналізації на даному етапі, оскільки в цьому випадку суб'єкт вже почав процес входження в професію (або ж вже повністю «увійшов» у професійне середовище). Також на цьому етапі студентів може хвилювати можливість власної нездатності входження в обрану професію як повноцінного колеги, здатного стабільно працювати на належному рівні. Як наслідок, побоювання професіоналізації лише зростає, заважаючи молодому спеціалісту виробити індивідуальний стиль діяльності й ідентифікуватися з професією. Характеристикою успішного проходження цього етапу, яка б забезпечила зменшення інтенсивності побоювання професіоналізації, є ототожнення себе з майбутньою професією, формування готовності до неї, розвинена здатність до професійної самопрезентації. Певною мірою сприяти зменшенню побоювання професіоналізації може як досвід роботи за спеціальністю, так і реальне випробування власних можливостей у період проходження практики.

Як правило, в багатьох випадках, відпрацювання практики і знайомство з роботою за фахом забезпечує університет. Одначе, виявлення ініціативи студентом в даному випадку, на нашу думку, матиме додатковий позитивний ефект. Таке ознайомлення зі спеціальністю в період проходження практики могло відбутися ще на 3 курсі – в такому випадку у студента формується більш цілісне й гармонійне уявлення про сферу своєї майбутньої професійної діяльності, що поєднує практичний досвід діяльності, навички, а також здобуті паралельно теоретичні знання. Студенти, здебільшого, будуть краще запам'ятовувати деяку потрібну теоретичну інформацію, знаючи, яким чином її можна застосувати на практиці, в сфері професійної діяльності. До того ж, виникає необхідність у детальнішій диференціації своїх соціальних ролей – студента (як суб'єкта навчальної діяльності) і майбутнього фахівця (як суб'єкта професійної діяльності). На даному етапі перспектива близького закінчення ВЗО формує в студента чіткі практичні настанови на майбутній різновид діяльності. Суспільство ж висуває вимоги до рівня підготовленості майбутнього спеціаліста, а ситуація невідповідності адепта даним умовам сприяє зростанню рівня побоювання професіоналізації особистості. Однак у випадку впевненості студента у власних професійних навичках, здібностях побоювання професіоналізації особистості виявиться невисоким.

Показники побоювання професіоналізації є дещо нижчими у представників групи досліджуваних, які здобувають вищу освіту на стадії інтенсифікації (3 курсі) професійного навчання. Причину пояснення такого результату ми вбачаємо в тому, що на даному етапі перед студентами ще не стоїть принципово важливий вибір – обрання подальшого професійного шляху, який, наприклад, з'являється на 4 курсі. Даний же етап професіоналізації, навпаки, більшою мірою забезпечує відчуття стабільності, особливо після долання кризи даного періоду, а також певний ліміт часу, необхідний для розвитку професійно важливих якостей і здобуття теоретичних знань, необхідних для успішного функціонування в професійному середовищі. Так, завдання адаптації до умов навчання у вищому навчальному закладі було виконано ще на першому курсі професійної підготовки. По завершенню первинної адаптації на певний час відпала необхідність конформної поведінки – орієнтації на поведінку інших у відносно стабільних умовах втратила свою актуальність аж до кінця професійного навчання у вищому закладі освіти. Третій курс можна вважати періодом найбільш напруженої навчальної діяльності студентів, коли професійний розвиток пов'язаний з інтенсивним включенням до всіх форм організації навчання і виховання, коли починається спеціалізація, відбувається поглиблення професійних

інтересів студентів. На цьому етапі професійне навчання відіграє надзвичайно важливу роль у становленні особистості майбутнього спеціаліста, оскільки воно збагачує когнітивну сферу студента професійними знаннями, уміннями й навичками, відбувається розвиток загальних і спеціальних здібностей, інтелекту, емоційно-вольової регуляції, відповідальності за своє становлення, самостійності. Від того, наскільки успішно був пройдений цей етап професійного розвитку для студента, залежатиме формування оптимістичної професійної установки. Остання сприяє зниженню рівня побоювання професіоналізації особистістю на четвертому курсі професійного навчання. Провідним психологічним критерієм успішності проходження цього етапу буде формування оптимістичної життєвої позиції.

Найнижчі показники побоювання професіоналізації мають досліджувані, які проходять стадію оптації (9 клас гімназії). Отриманий результат можна пояснити наступним чином: по-перше, можливість відстроченого самостійного вибору професії й професійного самовизначення, значною часовою віддаленістю вибору робочого місця; по-друге, переконанням учнів в тому, що подальше професійне навчання забезпечить необхідними професійними знаннями й навичками для обраної роботи; по-третє, у підлітковому віці найбільш актуальними стають питання взаємостосунків (з родиною, однолітками тощо), а питання науково-учбового плану відсуваються на «другий план».

Для з'ясування особливостей побоювання професіоналізації залежно від чинника наявності досвіду роботи вся вибірка була поділена на три групи:

- 1) особи без будь-якого досвіду роботи;
- 2) особи, які мають досвід роботи за професійним спрямуванням;
- 3) особи, які мають досвід роботи не за професійним спрямуванням (див. табл. 2).

На основі порівняння показників міри центральної тенденції було виявлено наявність статистично значущих відмінностей між трьома групами за рівнем прояву побоювання професіоналізації особистості (0,046, при $p < 0,05$): найвищий рівень побоювання професіоналізації виявили студенти, які мають досвід роботи не за професійним спрямуванням; дещо нижчі показники має група без досвіду роботи; найнижчі – в групі з досвідом роботи за професійним спрямуванням.

Таким чином, у студентів, які мають досвід роботи не за професійним спрямуванням, й в групі досліджуваних, які не мають досвіду роботи, показники побоювання професіоналізації виявилися достатньо високими. Такий результат означає, що в зазначених двох групах досліджувані деякою мірою переживають почуття власної нездатності до реалізації

Таблиця 2

Особливості побоювання професіоналізації в залежності від фактору наявності досвіду роботи

Характеристика для порівняння – фактор наявності досвіду роботи	Групи досліджуваних			Значущість відмінностей за критерієм Н-Краскала-Уолеса
	Група 1 (немає досвіду роботи), n=47	Група 2 (наявний досвід роботи за професійним спрямуванням), n=21	Група 3 (наявний досвід роботи не за професійним спрямуванням), n=31	
<i>Середні значення</i>	51, 69	36, 79	56, 39	0,046

себе як майбутнього професіонала. Внаслідок відсутності випробування своїх професійних здібностей в обраній професійній сфері, сам процес професіоналізації не може бути пройдений вдало. Через відсутність досвіду роботи за професійним спрямуванням образ обраної професії залишається неповним, фрагментарним. Внаслідок відсутності важливих знань й навичок особистість виявляється неспроможною віднайти свій власний індивідуальний стиль діяльності й, за власними уявленнями, стати професіоналом в обраній сфері діяльності.

У групі ж осіб, де досліджувані мають досвід роботи за професійним спрямуванням, спостерігаються низькі показники побоювання професіоналізації, тобто суб'єкти праці відчують власну спроможність досягти успіх у професійній сфері.

З іншого боку, після отримання реального досвіду роботи за професійним спрямуванням в професійному зростанні особистості студента відбувається професійна самоактуалізація, внаслідок чого з'являється можливість віднайти власний професійний імідж, сформувати індивідуальний стиль професійної діяльності, а також визначити для себе професійні перспективи й шляхи їх досягнення, розкрити власний творчий потенціал. Також здобуття досвіду роботи є додатковим джерелом для самопізнання, самооцінки власних здібностей, що веде до розуміння і прийняття професійних завдань із оцінкою власних ресурсів, можливостей вирішення цих завдань власними силами.

У ході дослідження встановлено статистично значущі взаємозв'язки між побоюванням професіоналізації і диспозиціями особистості (прихильність – відособленість; самоконтроль – імпульсивність; емоційна стійкість – емоційна нестійкість; експресивність – практичність) (див. табл. 3).

Таблиця 3

**Взаємозв'язок диспозицій особистості
та побоювання професіоналізації**

Особистісні характери- стики	Прихиль- ність – від- особленість		Самоконтроль – імпульсивність		Емоційна стій- кість – емоційна нестійкість		Експресив- ність – прак- тичність	
	К/к*	p**	К/к	p	К/к	P	К/к	P
Побоювання професіо- налізації особистості	-,29(*)	0,012	-,478(**)	0,000	,356(**)	0,002	-,488(**)	0,000

Примітка: *к/к – значення коефіцієнта кореляції; ** p – рівень статистичної значущості.

Наведені результати показують статистично значущі зв'язки й відповідні залежності між явищем побоювання професіоналізації й диспозиціями особистості.

Взаємозв'язок між «побоюванням професіоналізації» і «експресивністю – практичністю» є середнім за показником коефіцієнту кореляції Пірсона ($r = -0,488$, $p = 0,000$) й оберненим за спрямованістю: чим вищий рівень побоювання професіоналізації, тим менш експресивною буде особистість. Особа з високим рівнем побоювання професіоналізації найчастіше виявляє такі особистісні риси, як консерватизм, низька чутливість до нового, змін, ригідність професійної поведінки й індивідуального стилю діяльності.

Для особистості із низьким рівнем побоювання професіоналізації характерним є більш легке ставлення до життя. Таким особам складно зрозуміти тих, хто розраховує кожен свій крок, віддає свої сили створенню матеріального благополуччя. Людина, яка має низький рівень побоювання професіоналізації, задовольняє свою цікавість, проявляючи інтерес до різних сторін життя й до багатьох аспектів обраної професійної сфери, забезпечуючи собі постійний професійний розвиток і самовдосконалення. Вона легко навчається й позитивно ставиться до пізнання всього нового. Чим більш пластичною щодо отримання нового досвіду, допитливою є особа, тим менше у неї виражене побоювання професіоналізації.

У ході дослідження підтверджено наявність статистично значущого зв'язку між «емоційною нестійкістю-емоційною стійкістю» й «побоюванням професіоналізації». Цей зв'язок є середнім за силою прояву ($r = 0,356$, $p = 0,002$) і прямим за спрямованістю: чим більш емоційно стійкою буде особистість, тим меншою мірою вона буде виявляти побоювання професіоналізації. Таким чином, особа із високим рівнем побоювання професіоналізації виявляє емоційну нестійкість, що проявляється

в підвищеній чутливості до впливів середовища, особливо в стресових ситуаціях. Така особистість також схильна до тривоги і депресії. Високі значення в цьому випадку характеризують осіб, нездатних контролювати свої емоції та імпульсивні потяги. У поведінці це проявляється як відсутність почуття відповідальності, ухилення від реальності, примхливість. Низькі значення «побоювання професіоналізації особистості» властиві особам, які не піддаються випадковим коливанням настрою, самодостатнім, впевненим у своїх силах, емоційно зрілим, таким, що можуть сміливо дивитися в обличчя фактам, спокійним, постійним у своїх планах і уподобаннях.

Констатовано наявність статистично значущого зв'язку між «побоюванням професіоналізації» і «самоконтролем – імпульсивністю». Цей взаємозв'язок є середнім за силою прояву ($r = -0,478$, $p = 0,0001$) й оберненим за спрямованістю: чим більш імпульсивною буде особистість, тим більшою мірою вона проявлятиме побоювання професіоналізації. Таким чином, особа із низьким рівнем побоювання професіоналізації має такі риси особистості, як сумлінність, відповідальність, обов'язковість, точність і акуратність у справах. Тоді як особа із високим рівнем побоювання професіоналізації не дуже часто виявляє в своєму житті вольові якості. Вона живе, намагаючись не ускладнювати своє життя. Це такий тип особистості, для якого характерні більша природність поведінки, схильність до необдуманих вчинків.

На підставі результатів дослідження встановлено наявність статистично значущого зв'язку між «прихильністю-відособленістю» й «побоюванням професіоналізації». Цей зв'язок є слабким за силою прояву ($r = -0,292$, $p = 0,012$) і оберненим за спрямованістю: чим більш особистість схильна до довірливих стосунків на основі співпраці, тим меншою мірою вона виявлятиме побоювання професіоналізації.

Таким чином, особа із низьким рівнем побоювання професіоналізації здебільшого має позитивне ставлення до інших людей, оскільки відчувають потребу бути поруч з іншими людьми. У них розвинені такі особистісні диспозиції, як дружнє ставлення, довірливість, співпраця, прийняття індивіда групою. Особа ж із високим рівнем побоювання професіоналізації виявляє ознаки дистанціювання і суперництва.

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна зазначити наступне.

У ході дослідження виокремлено взаємозв'язки особистісних рис з явищем побоювання професіоналізації, визначено залежність досліджуваного явища від наявності досвіду роботи за фахом та етапу фахової підготовки.

Зокрема, емпірично встановлено, що рівень побоювання професіоналізації залежить від специфіки проходження стадій професійного

становлення особистості: найвищий рівень виявили особи, які перебувають на стадії професійної ідентифікації; нижчі показники у осіб, які перебувають на стадії професійної інтенсифікації; найнижчі показники мають досліджувані, які знаходяться на стадії оптації.

З'ясовано визначальну роль наявності досвіду роботи щодо побоювання професіоналізації: найвищий рівень виявили студенти, які мають досвід роботи не за професійним спрямуванням; високі показники побоювання має група досліджуваних, які не мають досвіду роботи; найнижчі показники у осіб, які мають досвід роботи за професійним спрямуванням. Такий ранговий розподіл потребує додаткових досліджень, а саме, особливостей професійної мотивації як умови протидії побоюванню професіоналізації особистістю.

Виявлено особливості взаємозв'язку диспозицій особистості та побоювання професіоналізації: чим більш емоційно стійкою, пластичною щодо отримання нового досвіду, допитливою і чим менш імпульсивною є особа, тим меншою мірою вона виявляє побоювання професіоналізації; визначено, що чим більше особистість схильна до довірливих стосунків на основі співпраці, тим меншою мірою вона виявляє побоювання професіоналізації.

Перспективним напрямком подальших досліджень ми вбачаємо визначення особливостей побоювання професіоналізації на інших стадіях професійного становлення: професійної адаптації, первинної і вторинної професіоналізації, стадії досягнення професійної майстерності. Цікавим представляється визначення впливу профорієнтаційних заходів на особливості побоювання професіоналізації, а також виявлення особливостей взаємозв'язку побоювання професіоналізації й психологічного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Богатырева О. О. Психологические предпосылки карьерного роста / О. О. Богатырева // Вопросы психологии. – 2008. – № 3. – С. 34–40.
2. Варій М. Й. Загальна психологія: навчальний посібник / М. Й. Варій. – К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.
3. Вожжова А. В. Социальные страхи в современном обществе [Электронный ресурс] / А. В. Вожжова, О. А. Петровская // Материалы VII Международной студенческой электронной научной конференции «Студенческий научный форум». – URL: <http://www.scienceforum.ru/2015/1350/11754>.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Э. Ф. Зеер. – М.: Академический проект, 2008. – 336 с.
5. Кондрашихина О. А. Социальные страхи студентов-психологов [Электронный ресурс] / О. А. Кондрашихина, С. А. Медведева. – URL: <http://web.snauka.ru/issues/2015/05/54288>.
6. Мудрик А. Б. Психологічний аналіз особливостей прояву професійних деформацій особистості на різних етапах її професіоналізації [Електронний ресурс] /

А. Б. Мудрик // Проблеми сучасної психології. – 2014. – Вип. 23. – С. 434–446. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2014_23_40.

7. Романова Ю. В. Аксиологічна обумовленість професіоналізації психолога-практика (теоретичний аналіз) / Ю. В. Романова // Український психологічний журнал. – 2016. – № 1. – С. 104–113.

8. Тихомандрицкая О. А. Социально-психологические факторы успешности карьеры [Электронный ресурс] / О. А. Тихомандрицкая, А. М. Рикель // Психологические исследования: электрон. науч. журн. – 2010. – № 2. – URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2010n2-10/296-tikhomandritskaya10.html>.

9. Траверсе Т. М. Психологія праці: навчально-методичний посібник / Т. М. Траверсе. – К.: Інститут післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2004. – 116 с.

10. Шафигуллина И. И. Проявление эмоции страха и его влияние на профессиональное самоопределение / И. И. Шафигуллина // Вестник экономики, права и социологии. – 2013. – № 1. – С. 44–50.

11. Юрчинська Г. К. Особливості бар'єрів професійного самовизначення залежно від рівня актуального страху на стадіях оптації та професійної підготовки особистості / Г. К. Юрчинська // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. – Т. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Вип. 6. – С. 642–648.

12. Юрчинська Г. К. Професійна ідентичність як чинник професійного становлення студентів ВНЗ / Г. К. Юрчинська, О. А. Сердюк // Науковий вісник Чернівецького національного університету. Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2015. – Вип. 743. – С. 285–290.

13. Ярушкин Н. Н. Социальный страх как регулятор ответственного поведения личности / Н. Н. Ярушкин, Н. Н. Сатонина // Вестник СаГА. Серия: Психология. – 2007. – № 1. – С. 78–84.

References transliterated

1. Bogatyreva O. O. Psihologicheskie predposylki kar'ernogo rosta / O. O. Bogatyreva // Voprosy psihologii. – 2008. – № 3. – S. 34–40.

2. Varij M. J. Zagal'na psihologija: navchal'nyj posibnyk / M. J. Varij. – K.: «Centr uchbovoi' literatury», 2007. – 968 s.

3. Vozhzhova A. V. Social'nye strahi v sovremennom obshhestve [Jelektronnyj resurs] / A. V. Vozhzhova, O. A. Petrovskaja // Materialy VII Mezhdunarodnoj studencheskoj jelektronnoj nauchnoj konferencii «Studencheskij nauchnyj forum». – URL: <http://www.scienceforum.ru/2015/1350/11754>.

4. Zeer Je. F. Psihologija professij: uchebnoe posobie dlja studentov vysshih uchebnyh zavedenij / Je. F. Zeer. – M.: Akademicheskij proekt, 2008. – 336 s.

5. Kondrashihina O. A. Social'nye strahi studentov-psihologov [Jelektronnyj resurs] / O. A. Kondrashihina, S. A. Medvedeva. – URL: <http://web.snauka.ru/issues/2015/05/54288>.

6. Mudryk A. B. Psihologichnyj analiz osoblyvostej projavu profesijnyh deformacij osobystosti na riznyh etapah i'i' profesionalizacii' [Elektronnyj resurs] / A. B. Mudryk // Problemy suchasnoi' psihologii'. – 2014. – Vyp. 23. – S. 434–446. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2014_23_40.

7. Romanova Ju. V. Aksiologichna obumovlenist' profesionalizacii' psihologa-praktyka (teoretychnyj analiz) / Ju. V. Romanova // *Ukrai'ns'kyj psihologichnyj zhurnal*. – 2016. – № 1. – S. 104–113.

8. Tihomandrickaja O. A. Social'no-psihologicheskie faktory uspeshnosti kar'ery [Jelektronnyj resurs] / O. A. Tihomandrickaja, A. M. Rikel' // *Psihologicheskie issledovaniya: jelektron. nauch. zhurn.* – 2010. – № 2. – URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2010n2-10/296-tikhomandritskaya10.html>.

9. Traverse T. M. Psihologija praci: navchal'no-metodychnyj posibnyk / T. M. Traverse. – K.: Instytut pisljadyploimnoi' osvity Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka, 2004. – 116 s.

10. Shafigullina I. I. Projavlenie jemocii straha i ego vlijanie na professional'noe samoopredelenie / I. I. Shafigullina // *Vestnik jekonomiki, prava i sociologii*. – 2013. – № 1. – S. 44–50.

11. Jurchyns'ka G. K. Osoblyvosti bar'jeriv profesijnogo samovyznachennja zalezžno vid rivnja aktual'nogo strahu na stadijah optacii' ta profesijnoi' pidgotovky osobystosti / G. K. Jurchyns'ka // *Aktual'ni problemy psihologii': zb. nauk. prac' Instytutu psihologii' imeni G. S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny*. – K.: DP «Informacijno-analityчне agentstvo», 2012. – T. HI: Psihologija osobystosti. Psihologichna dopomoga osobystosti. – Vyp. 6. – S. 642–648.

12. Jurchyns'ka G. K. Profesijna identychnist' jak chynnyk profesijnogo stanovlennja studentiv VNZ / G. K. Jurchyns'ka, O. A. Serdjuk // *Naukovyj visnyk Chernivec'kogo nacional'nogo universytetu. Pedagogika ta psihologija: zb. nauk. prac'.* – Chernivci: Chernivec'kyj nac. u-t, 2015. – Vyp. 743. – S. 285–290.

13. Jarushkin N. N. Social'nyj strah kak reguljator otvetstvennogo povedenija lichnosti / N. N. Jarushkin, N. N. Satonina // *Vestnik SaGA. Serija: Psihologija*. – 2007. – № 1. – S. 78–84.

Abstract

Yurchinskaya G. K.,

PhD (Candidate of Psychological Sciences),
Associate Professor (docent)

Gruzinova K. M.,

2 year student of MSc.,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

INDIVIDUAL-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PROFESSIONALIZATION MISGIVING ON PERSONALITY LEVEL

The article is devoted to the research of individual-psychological features of the professionalization misgiving on personality level. The results of empirical research have shown connection between a high level

of professionalization misgiving and some personal dispositions. The peculiarities of professionalization misgiving at various stages of professional development and the influence of the work experience factor were considered.

Differences in professionalization misgiving at different stages of professional development have been confirmed. The highest level of professionalization misgiving was found by students completing the stage of professional training (4th year of professional education); the lower indexes of concern are typical for the members of a group of people who are studying on the 3rd year of professional education; the lowest scores are for subjects at the stage of the option.

The dependence of the professionalization misgiving on the factor of having work experience have been revealed. The highest level was found by students who have experience in non-professional work or with no experience. Students with professional experience have the lowest rates.

The results of empirical research have shown connection between the high level of professionalization misgiving and emotional instability, impulsiveness and isolation. The more emotionally stable, flexible in obtaining new experience, the inquisitive, and the less impulsive is the person, the less it will show the professionalization misgiving. It was determined that the more personality would be prone to trusted relationships on the basis of cooperation, the less it would show professionalization misgiving. Typical representative of a group of people who have a high level of professionalization misgiving is characterized by the highest degree of emotional instability, and the smallest degree of accuracy and ability to self-control behavior.

Отримано – 11 листопада 2017 Рецензовано – 13 листопада 2017 Прийнято – 15 листопада 2017
Received – November 11, 2017 Revision – November 13, 2017 Accepted – November 15, 2017